

Фінансові інструменти стимулювання науково-технологічної діяльності: світова практика та українські реалії

ОЛЕНА ЧЕРНЯВСЬКА¹

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено системне дослідження фінансових (податкових, амортизаційних, кредитних та ін.) інструментів стимулювання науково-технологічної діяльності в загальному та в розвинених країнах світу (США, Німеччині, Фінляндії), а також у Китаї та Росії. Окремо проаналізовано сучасний стан та проблеми підтримки розвитку інноваційної сфери в Україні. Розглянуто основні форми та принципи стимулювання науково-технологічної діяльності в рамках національної інноваційної системи. Узагальнено постійні та додаткові інструменти фінансового заохочення інновацій у країнах в умовах світової економічної рецесії. На основі проведеного аналізу встановлено основні загрози, можливості, сильні та слабкі сторони інноваційного розвитку економіки України, які прямо чи опосередковано впливають на інструменти фінансування та в цілому стимулювання сфери науки, інновацій та проривних технологій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Податкові стимули, прискорена амортизація, податковий кредит, інструменти фінансової підтримки інновацій, стимулювання науково-технологічної діяльності, податкова політика в сфері науки та технологій, витрати на НДДКР, національна інноваційна система, інноваційна модель економічного розвитку.

---

¹ Чернявська Олена Іванівна – асистент кафедри міжнародної економіки Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Основні напрямки наукових досліджень – технологічна глобалізація, науково-технічний прогрес, інформаційна економіка, глобальні проблеми сучасності, сталий економічний розвиток, національна інноваційна система, міжнародна конкурентоспроможність країн, європейська інтеграція. У 2006 році успішно закінчила англomовну сертифіковану програму «Trade Policy and Commercial Diplomacy» за сприяння Центру торгової політики та права Оттави (Канада) при Карлтонському університеті і Університеті м. Оттави та Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA). У тому ж році отримала сертифікат фахівця з Європейської інтеграційної політики, Європейського бізнесу, Права Європейського Союзу та Європейської стратегії України за підтримки Фондації сприяння Європейській інтеграції (Київ, Україна) та товариства «InWEnt» (Кельн, Німеччина).

Вступ

Протягом ХХІ століття визначальним фактором, який забезпечить стає економічне зростання, підтримання екологічного балансу на планеті та соціального добробуту, буде розвиток науки та прогресивних технологій. Частка НТП, яка міститься сьогодні в інноваційних товарах та послугах, у сфері освіти, в організації промислового виробництва становить до 85–90 % приросту ВВП у високорозвинутих державах світу. Однак, залучення фінансового капіталу для впровадження останніх досягнень науково-технологічного прогресу пов'язано із значними труднощами в багатьох країнах й Україна не є виключенням у цьому питанні, а створення сприятливого інноваційного клімату у нашому суспільстві потребує рішучих дій уряду, спрямованих на розвиток у першу чергу низку базових напрямків, таких як підвищення конкуренції, захист прав інтелектуальної та промислової власності, розвиток технологічної інфраструктури, а також покращення фінансового середовища для підтримки інновацій і використання новітніх результатів досліджень та технологічних розробок.

З огляду на обраний шлях інноваційного розвитку України та прагнення завоювати належне місце в глобальному науково-технологічному середовищі в якості нової, відродженої на пострадянському просторі, технологічно могутньої країни, актуальності набирає проблематика досягнення технологічної конкурентоспроможності національної економіки через методи та інструменти фінансового стимулювання сфери науки та інноваційних технологій. Так, уряди всіх промислово розвинених країн велику увагу звертають на інновації, розуміючи їх роль у забезпеченні економічної стабільності та національної безпеки, й намагаються заохочувати їх в основному фінансовими (податковими, амортизаційними та ін.) стимулами. Даний напрямок дослідження є надзвичайно важливим у сучасній науці та практиці реалізації стратегії соціально-економічного розвитку України, адже застосування зазначених методів та інструментів у нашій країні продовжує залишатися дуже неефективним.

Цю думку підтримують також багато вітчизняних науковців, які досить ґрунтовно вивчають питання становлення інноваційної моделі економічного розвитку України та механізми державного регулювання та стимулювання цього процесу, а саме: Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук², Ю. Бажал, Л. Федулова³, А. Гальчинський, С. Онишко та ін.⁴. У своїх працях вони наголошують на тому, що хоча й не існує таких універсальних інструментів, а кожна країна використовує свої власні, Україні як молодій, незалежній державі необхідно частково перейняти та адаптувати значний досвід стимулювання науково-технологічної діяльності, який нагромадили зарубіжні країни за певний історичний проміжок часу.

Зважаючи на велику кількість наукових робіт із даної тематики, варто зазначити, що все ще залишаються остаточно не визначені інструменти податкової політики, які б ефективно та повною мірою використовувалися українською владою на сучасному нестабільному етапі економічного розвитку для заохочення сфери науки та нових технологій. Тому, метою даної статті є комплексне дослідження фінансових інструментів стимулювання науково-технологічної діяльності, аналіз їх застосування в зарубіжних країнах та можливість адаптації до умов та специфіки української економіки.

Основними завданнями даного дослідження визначено наступні:

- розглянути підходи щодо заохочення інновацій через фінансові та/або фіскальні стимули;
- визначити основні принципи здійснення ефективної науково-технологічної політики;

---

² Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 394.

³ Федулова Л. І., Бажал Ю.М. та ін. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: аналіт. матеріали до Парлам. слухань «Стратегія інновац. розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». – К.: Ін-т економіки та прогноз. НАН України, 2009. – С. 196.

⁴ Гальчинський А.С., Геец В.М., Кінах А.К., Семиноженко А.К. Інноваційна стратегія українських реформ. – К.: Знання України, 2002. – С. 326; Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України. – 2004. – С. 434.

- охарактеризувати найпоширеніші фінансові інструменти, спрямовані на підтримку науково-технологічної діяльності в зарубіжних країнах;
- встановити основні загрози, можливості, сильні та слабкі сторони інноваційного розвитку економіки України в умовах техноглобалізму;
- проаналізувати сучасні особливості фінансової підтримки розвитку науки та прогресивних технологій в обраних країнах світу та в Україні.

Вибір найпоширеніших інструментів стимулювання науково-технологічної діяльності та країн з успішною практикою їх застосування

В економічній науці неодноразово підкреслювалася роль фінансової (зокрема й фіскальної) політики, яка є ключовим інструментом, за допомогою якого уряди можуть впливати на наукові дослідження приватних промислових та інвестиційних компаній у сфері новітніх розробок, а також заохочувати інновації і таким чином стимулювання конкурентоспроможність, економічне зростання в цілому. На нашу думку, світову практику використання різного роду інструментів та механізмів стимулювання науково-технологічної діяльності потрібно розглянути на прикладі тих країн, які на сьогодні є найбільш інноваційними, технологічно могутніми державами світу та досягли значних результатів у даній сфері, а також ті, які найдинамічніше розвиваються в умовах економічної рецесії та можуть частково слугувати корисним прикладом для наслідування по удосконаленню інноваційних аспектів національної економіки.

Отож, автором у даній статті до групи країн, що досліджуються, було обрано США, як світовий центр економічного розвитку. Серед країн ЄС увійшла Фінляндія, яка досягла найвищого в Європі рівня розвитку національної інноваційної системи, та Німеччина, яка традиційно є успішною серед країн ОЕСР у науково-технологічній сфері. Окрім того, країною з надзвичайно динамічними темпами економічного зростання та інтеграції в глобальне інноваційне середовище на сьогодні є Китай. Останньою країною було обрано Росію, яка хоча і має схожі проблеми в розвитку науки та новіт-

ніх технологій, проте, порівняно з Україною може продемонструвати значно більші здобутки в цій сфері. Таблиця 1 підтверджує позиції зазначених країн у міжнародних рейтингах по основних показниках та індексах науково-технологічного розвитку.

Таблиця 1

**Основні показники
та індекси науково-технологічного розвитку країн світу
(США, Фінляндія, Німеччина, Китай, Росія, Україна)**

Країни Показники	США	Фінляндія	Німеччина	Китай	Росія	Україна
ВВП на душу населення 2008, дол. США	47,440	36,320	35,539	5,970	15,948	7,342
Витрати на НДДКР 2009 (ПКС) ⁵ , млрд дол. США	389,203	6,115	67,970	123,709	21,798	—
Заплановані витрати на НДДКР 2010, % ВВП ³	2.85	3.36	2.46	1.50	1.04	0,9 ⁶
Частка країни у світових витратах на НДДКР ⁷ , %	36,69	0,59	6,58	2,12	0,49	0,06
Частка Інтернет користувачів 2009, у % до загал. к-сті населення ⁸	74,1	83,5	65,9	26,9	32,3	22,7
Обсяг експорту ІКТ 2007, млн дол. США ⁹	164,622.9	15,409.2	104,715.7	355,568.4	1,679.8	745,3

Закінчення табл. 1

Країни Показники	США	Фінляндія	Німеччина	Китай	Росія	Україна
Обсяг імпорту ІКТ 2007, млн дол.	273,360.3	10,950.5	105,501.9	255,195.1	19,303.1	1,969.8

⁵ Global R&D Funding Forecast 2010. R&D Magazine. — December 2009. — P. 36.

⁶ Станом на 2008 рік

⁷ За даними Global Innovation Scoreboard Report. European Trend Chart on Innovation (MERIT), 2007

⁸ За даними мережі Internet World Stats, www.internetworldstats.com

⁹ Information Economy Report 2009: Trends and Outlook in Turbulent Times. UNITED NATIONS PUBLICATION. — 2009. — P. 153.

США ⁷						
GCI ¹⁰ 2009-2010: місце країни в рейтингу (значення в балах)	2 (5.59)	6 (5.43)	7 (5.37)	29 (4.74)	63 (4.15)	82 (3.95)
Інноваційна компонента GCI (значення в балах)	1 (5.71)	6 (5.47)	5 (5.47)	29 (4.23)	73 (3.47)	80 (3.42)
GII ¹¹ 2008-2009: місце країни в рейтингу (значення в балах)	1 (5.28)	13 (4.57)	2 (4.99)	37 (3.59)	68 (2.93)	79 (2.77)
NRI ¹² 2008-2009: місце країни в рейтингу (значення в балах)	3 (5.68)	6 (5.53)	20 (5.17)	46 (4.15)	74 (3.77)	62 (3.88)
ITi-CI ¹³ 2009: місце країни в рейтингу (значення в балах)	1 (78,9)	2 (73,6)	20 (58,1)	39 (36,7)	38 (36,8)	50 (31,4)

Джерело: складено автором на основі експертних досліджень міжнародних інституцій

Визначені в табл. 1 країни мають дещо різні підходи щодо заохочення інновацій через фінансові та/або фіскальні стимули, або в деяких випадках відбувається поєднання того й іншого. Проте, на основі багатьох наукових публікацій у всіх випадках можна визначити базові принципи, якими повинні керуватися уряди країн для здійснення ефективної політики запровадження фінансових стимулів, тобто вони повинні відповідати основним принципам ясності, простоти, достовірності, політичної відповідності, носити недискримінаційний характер та ін. (рис. 1).

¹⁰ The Global Competitiveness Report 2009-2010. World Economic Forum, Switzerland. – 2009. – P. 492.

¹¹ The Global Innovation Index Report 2008-2009. INSEAD and the Confederation of Indian Industry. – 2009. – P. 208.

¹² The Global Information Technology Report 2008-2009. World Economic Forum and INSEAD. – 2009. – P. 406.

¹³ Індекс конкурентоспроможності IT-індустрії згідно методики Economist Intelligence Unit.

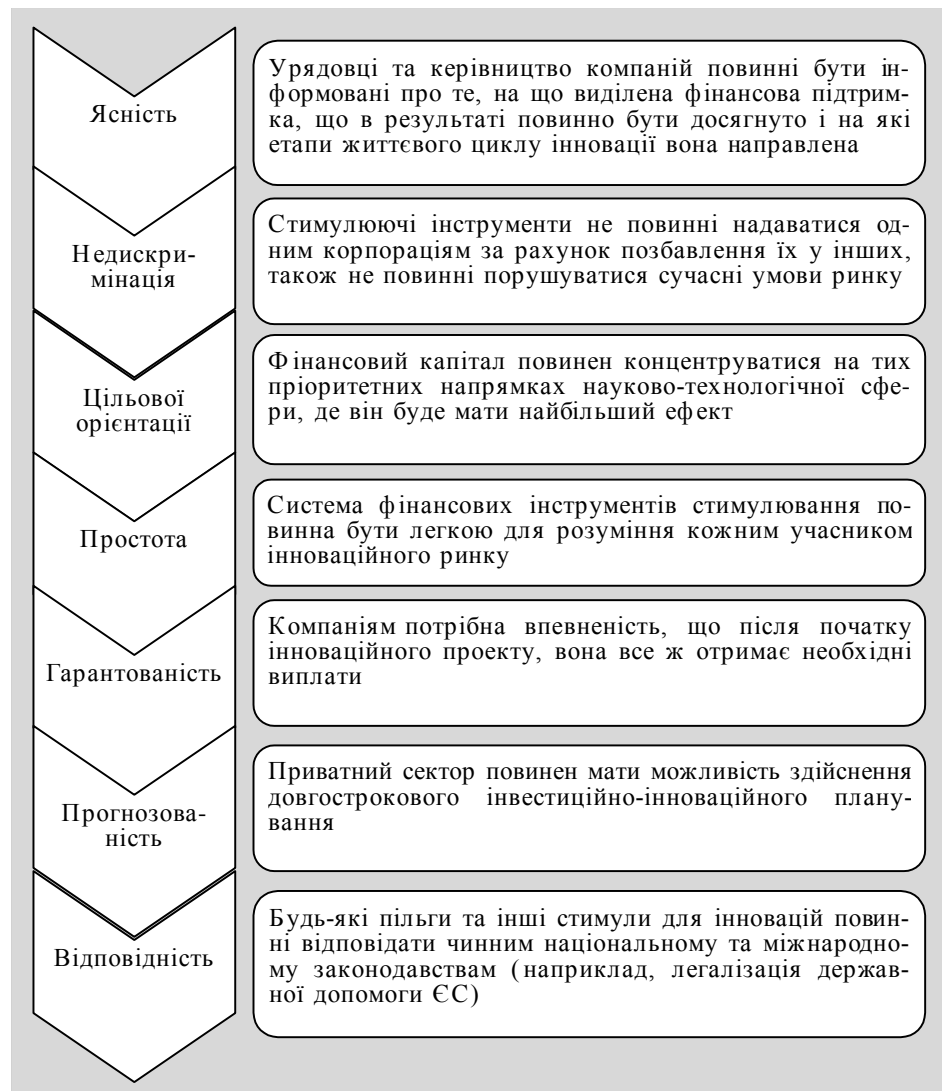

Рис. 1. Основні принципи здійснення ефективною науково-технологічної політики
Джерело: складено автором

Окрім того, у світовій практиці стимулювання науково-технологічної діяльності серед фінансових інструментів розрізняють найпоширеніші інструменти непрямого (податкового) стимулювання та пряме державне фінансування витрат на НДДКР. Останнє використовується

ся урядами для надання фінансової допомоги ключовим проектам, підприємствам, галузям у формі дотацій, субсидій, грантів, низьких чи безвідсоткових позик. Такі інструменти вимагають значної підтримки адміністративних структур, мають перевагу для уряду через легкість їх контролювання і можуть бути спрямовані на найпріоритетніші сектори економіки. В свою чергу, податкове стимулювання є одним із найпоширеніших методів, що можуть бути використані урядами для підтримки інноваційної діяльності. Адже даний метод дозволяє компаніям скоротити розмір оподаткування як винагороду за виконання інноваційної діяльності, що дозволяє їм знизити загальну вартість інвестицій, таким чином заохочуються вкладення інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки в приватному бізнесі, особливо в тих країнах, які не мають достатніх фінансових ресурсів для проведення ефективної інноваційної політики. Так, цей вид державного регулювання сфери науки, технологій та інновацій почав використовуватися не так давно. Відомо, що податкові преференції вперше були надані японським корпораціям у 1966 році, в США їх запровадили з 1981 року. А вже наприкінці XX століття податкові привілеї, що стимулюють організацію й фінансування власних науково-дослідних установ, отримують корпорації більшості розвинених і нових індустріальних країн.

Загалом, податкові інструменти стимулювання науково-технологічної діяльності у ринковій економіці мають багато переваг у порівнянні з фінансовими інструментами (грантами, субсидіями тощо). Наприклад, вони зберігають автономність приватного сектору і його економічну відповідальність за вибір напрямків науково-технологічного розвитку та їх реалізацію; вимагають меншої бюрократичної роботи на всіх рівнях державної влади; мають психологічні переваги як з погляду одержання пільг самими компаніями в результаті їх власних зусиль, так і з політичної точки зору.

На сьогодні існує широкий спектр податкових стимулів, які відрізняються як структурою, так і обсягом фінансової допомоги, що надається. Проте, до найпоширеніших стимулів, спрямованих на заохочення науково-технологічної діяльності в зарубіжних країнах, насамперед належать:

- надання податкового кредиту на приріст НДДКР;

- звільнення від сплати податку на певний строк (податкові канікули) для середніх та малих інноваційно активних підприємств;
- зменшення чи повне звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на створення венчурних інноваційних фондів;
- податкові преференції на доходи підприємств, які отримуються в результаті реалізації НДДКР;
- пільгове оподаткування інвестиційних вкладень у малий та середній інноваційний бізнес;
- прискорена амортизація тощо.

Для кожної країни характерні свої специфічні методи фінансового стимулювання інновацій, які визначаються виходячи з соціально-економічної та інноваційної стратегії розвитку, економічної та політичної ситуації в країні, а також залежно від ефективного функціонування національної інноваційної системи, яка забезпечує можливість швидкого генерування та комерціалізації інноваційної продукції в кожному сфері народного господарства. Проте, в загальному можна класифікувати інструменти стимулювання інноваційної діяльності, враховуючи різні форми підтримки та за участю різних суб'єктів державного та недержавного секторів (рис. 2).

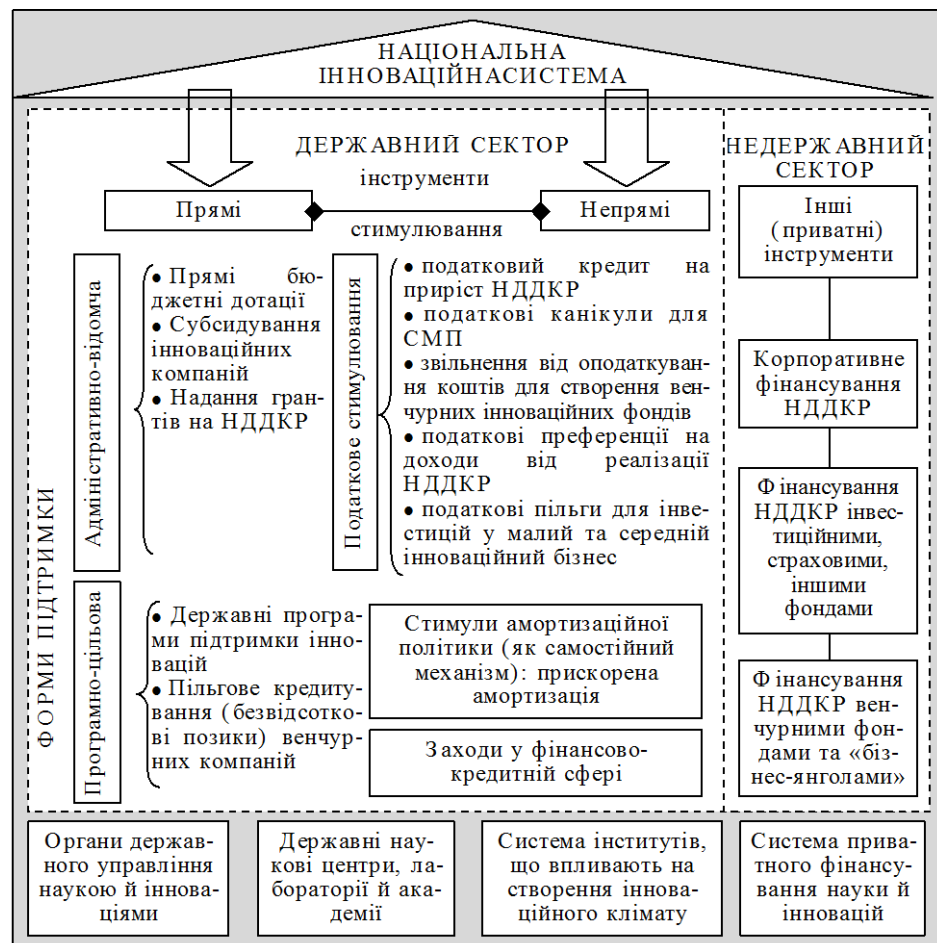

Рис. 2. Основні фінансові інструменти та форми стимулювання науково-технологічної діяльності в рамках національної інноваційної системи

Джерело: складено автором.

Як відомо, одній й ті ж самі інструменти науково-технологічної політики та механізми їх застосування на практиці можуть бути надзвичайно дієвими в одній країні та зовсім неефективними в інших. Тому, вважаємо за необхідне розглянути детальніше фінансові та фіскальні аспекти інноваційної політики в обраних країнах світу.

**Сучасні особливості
фінансової підтримки розвитку науки
та прогресивних технологій
в обраних країнах світу**

Більшість розвинених країн світу і насамперед США, Німеччина та Фінляндія роблять великі зусилля по збереженню своєї провідної ролі як генераторів науково-технічних знань і проривних нововведень, основних центрів розвитку вищої освіти. Згідно даним ОЕСР близько 20 країн світу окрім фінансово-кредитних інструментів, ефективно використовують і податкові інструменти для заохочення приватного сектора збільшувати свої витрати на НДДКР, до того ж деякі країни, які не є членами ОЕСР, також адаптували та досить успішно застосовують їх для стимулювання інноваційного розвитку, включаючи Китай.

Значний інтерес викликає досвід США, які слугують прикладом країни з традиційно високими витратами на НДДКР, великим науково-технологічним потенціалом та мають добре розвинену систему використання податкових інструментів стимулювання інновацій протягом вже багатьох років. Хоча американська податкова система є надзвичайно складною, проте має багато можливостей для впливу на інноваційну діяльність. Наступні специфічні інструменти федерального корпоративного податкового закону США можуть мати значний вплив на стимулювання інноваційної діяльності в американських корпораціях: державні витрати на НДДКР, податковий кредит на дослідження та проведення новітніх розробок, правила розподілу іноземних джерел фінансування НДДКР, преференційні податкові ставки на збільшення ринкової вартості капіталу, прискорена амортизація (скорочено строк служби обладнання венчурних фірм до 3-х років, для інших фондів до 5 років) та інвестиційний податковий кредит на капітальне обладнання¹⁴. Також у рамках податкової системи США створюються спеціальні податкові стимули для тих компаній, які інвестують у ширококосмугові мережі наступних технологічних поколінь та забезпечують легкий доступ для

---

¹⁴ Bronwyn H. Hall. Tax Incentives for Innovation in the United States (BHH Draft). Report to the European Union // Nuffield College, Oxford University. – January 2001.

місцевого та сільського населення, окрім того пролонгований на постійній основі мораторій на податок на доступ до Інтернету, надаються державні гарантії повернення приватного капіталу, вкладеного у венчурний бізнес (до 90 %).

Слід підкреслити особливу роль податкового кредиту на НДДКР, який дозволяє американським фірмам відраховувати певний відсоток своїх витрат на науково-дослідну діяльність з своїх податкових зобов'язань або податкового рахунку. Ставки даного виду кредиту постійно переглядалися й неодноразово подовжувалися. На сьогодні податковий кредит використовується у розмірі 20 % приросту кваліфікованих витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки порівняно з середніми витратами за 4 попередні роки¹⁵. Окремо виділяється податковий кредит у розмірі 20 % від витрат на кваліфіковані енергетичні дослідження, що проводяться науково-дослідним консорціумом з проблем енергетики.

Поряд із податковими інструментами США використовують й інструменти прямого державного фінансування такі, як гранти чи субсидії для заохочення приватного інвестування НДДКР. Так, Конгрес США, який надзвичайно переймається питанням сталого економічного розвитку, незважаючи на наслідки світової фінансової кризи, виділив три основних пріоритети в науково-технологічній та інноваційній політиці, що передбачає збільшення обсягів прямого державного фінансування на прискорення розвитку інновацій і проведення НДДКР у трьох ключових галузях економіки – енергетиці, транспорті й охороні здоров'я. На створення нової галузі альтернативних видів енергії було виділено на 3 млрд дол. США більше, ніж у бюджеті 2009 року, що в цілому складає близько 15 млрд дол. США¹⁶. Як відомо, значні обсяги фінансових ресурсів будуть надані приватним компаніям США в основному у формі субсидій або грантів на проведення наукових досліджень та комерціалізацію інноваційної продукції.

¹⁵ Никифоров А.Є., Диба В.М., Парнюк В.О. Податкове стимулювання інноваційної діяльності // *Фінанси України*. – № 5. – 2009. – С. 78-86.

¹⁶ Дзись-Войнаровский Н. Надо ли нам нано // *«ЗАО «Газета Новые Известия»* 2009 . <http://www.newizv.ru/print/107627>

Отже, можна зробити висновок, що США застосовує комплексний підхід до стимулювання науково-технологічної діяльності через спеціальні податкові інструменти та пряме державне фінансування промислових НДДКР, у той час як, наприклад, Фінляндія та Німеччина не є прихильниками такого підходу. Тут варто зазначити, що ці країни-члени ЄС є інноваційними лідерами не тільки в Європі, але й у всьому світі. Вони також мають значний досвід у питаннях побудови ефективної національної інноваційної системи та нагромадження науково-технологічного потенціалу, який може бути корисним для України. Окрім того, за весь період свого інноваційного розвитку ці країни використовували різноманітні інструменти стимулювання науки та технологій, експериментували вони й з податковими пільгами для підтримки інновацій та проведення НДДКР. Проте, така система, на їх думку, виявилася неефективною і непрозорою. Фінансові кошти досить рідко направлялися на інвестування НДДКР. Саме тому урядами країн було визнано, що доцільніше мати стабільну податкову систему без різноманітних і до того ж малоефективних пільг, а заохочувати розвиток науки та нових технологій безпосередньо фінансуючи компанії, університети, академічні установи тощо. В такому випадку легше проконтролювати надходження та використання за призначенням фінансових ресурсів. Таким чином виявилось, що кращий метод підтримки інновацій для економік цих країн – це підтримка, яка здійснюється через прямі фінансові інструменти, що дозволяють урядам вибирати ті сектори або технології, яким вони бажають надати пріоритету.

На відміну від фіскальних заходів, прямі фінансові стимули надаються компаніям, що проводять цілеспрямовану державну політику. Тому фінансові стимули розглядаються як ідеальний метод «чіткого визначення» в межах економіки найбільш пріоритетних високо-технологічних сфер для стимулювання.

Досліджуючи політику щодо підтримки сфери науки, інновацій та проривних технологій, цікаво розглянути сучасні інструменти стимулювання науково-технологічної діяльності Фінляндії та Німеччини. Так, Фінляндія, будучи однією з провідних країн-інноваторів світу, продовжує підтримувати високі

стандарти в системі освіти, заохочувати довгострокові інвестиції приватним і державним секторами в науково-дослідні розробки. Загальновідомо, що у 1980-х роках Фінляндія ввела серію податкових пільг, які були скасовані на початку дев'яностих років. У цей час кілька великих високотехнологічних компаній домінували у фінській економіці та були рушійною силою національної економіки. Було вирішено, що спеціальна підтримка для цих фірм у вигляді прямих фінансових стимулів була б більш економічно ефективною і в остаточному підсумку більш вигідною для економіки в цілому, ніж надання фінансової підтримки багатьом традиційним фірмам, менш схильним до інновацій. Саме тому Фінляндія вже тривалий час ефективно використовує субсидії для підприємств, які впроваджують інновації. Дослідження показали, що доволі часто для багатьох підприємств такі дотації ставали головним джерелом фінансування оборотного капіталу¹⁷.

Що стосується Німеччини, то уряд країни проводить політику усестороннього стимулювання розвитку фундаментальних досліджень, вузівської науки, удосконалення методів фінансової підтримки проектів НДДКР, що у вигляді позитивного досвіду може бути використане урядом у нашій державі. Важливим засобом державного регулювання науково-технологічної діяльності, впровадження новітніх розробок у Німеччині є амортизаційні пільги. Наприклад, пільговий режим амортизаційних списань дає змогу малим компаніям здійснювати інноваційний процес, модернізацію виробництва. На частку амортизаційних списань тут припадає близько 66 % усіх капіталовкладень, на реінвестицію доходів – 27 %, а на зовнішні джерела фінансування – 7 %. З метою стимулювання малого бізнесу в Німеччині діє особлива амортизаційна ставка в розмірі 20 % витрат на придбання рухомого майна. Крім того, є спеціальні норми амортизаційних відрахувань, які застосовують до всіх інвестицій, спрямованих на створення нових робочих місць, охорони навколишнього середовища, випуск високотехнічної передової продукції експортних поставок. Вкладені кошти списують протягом трьох ро-

---

¹⁷ *Asheim B. The Role of Regional Innovation Systems In a Globalizing Economy: comparing knowledge bases and institutional frameworks of Nordic clusters // Industrial dynamics, innovation and development. – Elsinore, 2004.*

ків: у перший рік амортизують 50 % основного капіталу, у другий – 30, у третій – 20 %¹⁸.

Важливо зазначити, що на сьогодні Німеччина не використовує податкові стимули на НДДКР і надалі не планує цього робити. Міністерство Фінансів цієї країни вважає, що корисніше з економічної точки зору скоротити загальну податкову ставку для всіх компаній, ніж мати специфічні податкові стимули для певного виду діяльності. Вони розглядають деякі податки, наприклад, екологічний податок, як непрямий фіскальний стимул для інноваційної діяльності. До того ж німецький уряд, а також Науково-дослідне Міністерство повністю підтримують існуючу систему фінансових стимулів на інновації, адже витрати Німеччини на НДДКР та рівень інноваційного розвитку відносно інших країн ЄС є досить високими. Так, було прийнято безліч програм, що пропонують різні фінансові інструменти для підтримки інновацій та НДДКР діяльності: гранти на проведення досліджень, позики під низькі процентні ставки, спеціальні програми партнерства, надання державних гарантій, субсидування малого та середнього бізнесу тощо.

На світовому ринку важливим гравцем і привабливою країною для розвитку науки та технологій став Китай. Сьогодні для нього характерним є високий відсоток експорту високотехнологічної продукції, зростання доходу на душу населення та внутрішнього попиту на високі технології. В умовах поглиблення технологічної глобалізації та для зміцнення своїх позицій на міжнародній арені Китай використовує такі заходи, як підвищення конкурентоспроможності за рахунок впровадження останніх досягнень НТР в економіку, підвищення вартості експорту своєї високотехнологічної продукції.

Проведення сучасної політики в Китаї демонструє рішучість уряду у підвищенні обсягів інвестування в науку, технології, що дозволило б збудувати ефективну національну інноваційну систему. В середньо- та довгостроковому стратегічному плані розвитку науки і техніки визначені важливі цілі і пріоритети в цій галузі, а ключова мета – це до 2020 року створити

---

¹⁸ Климova I. Г. Методи та інструменти фінансово-кредитного механізму державної підтримки інноваційної сфери у країнах з ринковою економікою // Інвестиції: практика та досвід. – № 1. – 2009. – С. 25 – 27.

високо конкурентне інноваційне суспільство, при цьому буде необхідним розвиток «внутрішніх» інновацій.

Стосовно фінансових аспектів розвитку науково-технологічної сфери, то необхідно зазначити, що китайська фінансова система заснована на великих державних банках, головне завдання яких є кредитування державних підприємств. У китайській фінансовій системі виникають деякі важливі перешкоди, що шкодять інноваційній діяльності підприємницького сектору: по-перше, фінансова система не задовольняє фінансові потреби малих і середніх підприємств; по-друге, ринок довгострокових капіталів слабо розвинений, тому підприємствам важко отримати кредити і вони змушені використовувати власні кошти для фінансування НДДКР. У рамках сучасної стратегії Китаю здійснюється ліквідація цих перешкод і створюються механізми фінансування науки, технологій та інновацій. Існує значний дефіцит капіталу на фінансування нових підприємств, котрі є важливим джерелом інновацій¹⁹.

Як важливий інструмент державного контролю, оподаткування грає вирішальну роль у стимулюванні науково-технологічного розвитку країни. Зараз у Китаї нараховується близько 118 пільгових податкових програм підтримки технологічних нововведень, у тому числі 48 – стосовно податку з обороту інноваційно активних компаній, 58 – щодо податку на прибуток і 12 – податку на дохід з нерухомого майна. Така кількість пільгових програм для сфери науки, технологій та інновацій є практично найбільшою в Китаї, правда поступається вона лише кількості програм у соціальній сфері. Загалом китайські податкові стимули для наукових досліджень та технологічних новинок містять у собі усі міжнародно прийнятні інструменти підтримки даної сфери – податковий кредит, попереднє стягування податку, прискорена амортизація тощо. Тому, уряд Китаю встановив багатосторонній режим оподаткування, що орієнтується на підтримку розвитку національної інноваційної системи.

Отже, Китай має багато стимулюючих заходів оподаткування і спеціальних програм підтримки науки та технологій, які також прописані в різних податкових

---

¹⁹ Prüfungen im Bereich Innovationspolitik: China. OECD Publishing. – 2008. – P. 82.

законах. Наприклад, Закон про корпоративний податок на прибуток визначає багато інструментів для заохочення інновацій, у тому числі ²⁰:

1) пільгова норма податку на прибуток у розмірі 15 % для високотехнологічних підприємств у національному масштабі;

2) податкові кредити на НДДКР витрати, на комерціалізацію нових технологій, нової інноваційної продукції, нових процесів;

3) податкові пільги для фірм з ризикованим капіталом пропорційно обсягам їх інвестування в сфери, що підтримуються і заохочуються державою;

4) скорочена амортизація або методи прискореної амортизації для основних засобів виробництва;

5) звільнення прибутку від оподаткування або зниження податкових ставок для прибутків від трансферу технології.

Досліджуючи використання фінансових інструментів стимулювання науково-технологічної діяльності зарубіжними країнами необхідно звернути увагу на Росію, яка має один із найкращих у світі науковий та освітній потенціал, збережено багато наукомістких високотехнологічних секторів промисловості, що створюють конкурентоспроможні на світовому ринку товари й послуги. Проте, вивчивши сучасний стан науково-технологічної й інноваційної сфери в Росії, можна зробити висновок, що за рівнем інноваційної активності, обсягами витрат на НДДКР вона помітно відстає від розвинених країн (табл. 1).

Після важкої кризи всіх елементів науково-технологічної сфери у 1990-х роках у Росії розпочалося поступове формування нових, переважно ринкових форм інноваційної діяльності. Відтак, сьогодні ця країна знаходиться на перехідному етапі свого техніко-економічного розвитку, на якому проходить становлення всієї інноваційної системи й формуються методи й підходи до заохочення розвитку науки та технологій на всіх рівнях. Урядом створюється система прямого державного фінансування малих інноваційних компаній, одним з основних елементів якої є Фонд сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технологічній

²⁰ Xuedong Ding, Li Jun. Tax Incentive and Innovation in China – <http://www.ceauk.org.uk/2008-conference-papers/Jun-Li-fiscal-policy-and-innovation.doc>

сфері; практично сформувалася система приватних венчурних фондів, а також через реалізацію заходів щодо стимулювання малого інноваційного підприємництва й розвитку системи венчурних фондів, налагодилася діяльність Венчурного інноваційного фонду.

На відміну від Німеччини та Фінляндії, Росія намагається використовувати комплексний підхід до стимулювання науково-технологічної діяльності, тобто інструменти податкової та амортизаційної політики, а також прямого бюджетного фінансування компаній, що освоюють нові види продукції. Так, обсяг бюджетної складової формується в основному з кредитних ресурсів державних банків, які надаються як кредити розвитку на технологічне переоснащення й на входження в міжнародні технологічні проекти (близько 3–5 млрд дол. США в рік). Стимулювання попиту на інноваційні товари в підприємницькому секторі здійснюється у формі субсидування процентних ставок по довгострокових кредитах на генерацію та комерціалізацію високотехнологічної продукції. А державна фінансова підтримка проектів спільних досліджень компаній з інститутами й університетами в рамках пріоритетних напрямків розвитку науки, технологій та інновацій Російської Федерації відбувається шляхом надання грантів державних фондів стимулювання наукової та інноваційної діяльності компаніям для проведення наукових досліджень, які пройшли конкурсний відбір, а також у рамках федеральних і відомчих цільових програм відбувається шляхом державного співфінансування інститутів і університетів у реалізації спеціальних програм щодо партнерських досліджень, які пройшли конкурсний відбір.

Незважаючи на зростаючий обсяг прямого державного фінансування на проведення НДДКР, інноваційна активність самих підприємств зовсім не зросла. Наприклад, за період з 2005 по 2007 роки обсяг внутрішніх витрат на дослідження й розробки російського підприємницького сектору зменшився з 30,0 % до 29,4 %, при збільшенні державних видатків з 61,9 % до 62,6 %, відповідно. Ці негативні тенденції посилюються в умовах світової фінансової кризи, починаючи із кінця 2008 – початку 2009 років. Підприємства, зіштовхнувшись із необхідністю жорсткої оптимізації витрат, у першу чергу, заощаджують на дослідженнях та розвитку

компаній, відкладаючи на невизначене майбутнє інноваційні проекти, проведення НДДКР²¹.

У 2009 році було прийнято програму антикризових дій уряду Російської Федерації на 2010 рік, у якій велика увага спрямована на стимулювання науково-технологічного розвитку країни, а для реалізації цієї мети створили спеціальну Комісію при Президентові Російської Федерації з питань модернізації й технологічного розвитку економіки Росії. На впровадження сформульованих Комісією технологічних ініціатив у бюджеті 2010 року було зарезервовано 10 млрд рублів. Вважається, що одним із найважливіших нових завдань у сфері інноваційної політики повинно стати створення ефективних механізмів фінансової й організаційної підтримки реалізації проектів Комісії як державним, так і приватним секторами у рамках цих ініціатив. Також будуть розроблені та реалізовані додаткові заходи стимулювання науки та інновацій, у тому числі²²:

1) формування системи надання бюджетних грантів (субсидій) підприємствам по пріоритетних напрямках інноваційної діяльності, включаючи проведення НДДКР, розробку й комерціалізацію нових зразків інноваційної промислової продукції;

2) надання податкових пільг по сплаті податку на прибуток і податку на майно окремої категорії підприємств інноваційної спрямованості;

3) встановлення строків амортизації для нематеріальних активів, що безпосередньо використовуються у науково-технологічній і виробничій діяльності (винаходи, корисні моделі, патенти і т. д.) на вибір компанії: від 2 до 10 років або на підставі наявних документів;

4) розширення пільгового (1,5-кратне списання витрат) переліку НДДКР, удосконалення адміністрування даної податкової пільги, у тому числі через формування переліку наукових організацій, уповноважених дава-

---

²¹ Мэр предлагает меры стимулирования инновационной активности предприятий. Электронный шотижневик новин малого бізнесу. – №23 (524). – 2009.

http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mId_44_aId_476618.html
²² Основные направления антикризисных действий Правительства Российской Федерации на 2010 год . Протокол заседания Правительства РФ. – №42. – 30.12.2009

ти висновок податковим органам про відповідність проведених компаніями НДДКР пільговому переліку;

5) збільшення прямої державної підтримки малого інноваційного бізнесу, через додаткову капіталізацію Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технічній сфері.

Таким чином, у розвинених країнах світу застосовуються різноманітні методи прямої та опосередкованої підтримки науково-технологічної сфери. Саме тому, такі країни, маючи узгоджений та прозорий механізм стимулювання інноваційної діяльності, виходять у лідери світової економіки. Проведений аналіз зарубіжного досвіду дав змогу узагальнити основні інструменти заохочення науково-технологічного розвитку країн, що досліджувалися, та виокремити першочергові напрямки підтримки та розвитку даної галузі в умовах економічної рецесії на початку ХХ століття (табл. 2).

Таблиця 2

Узагальнена характеристика постійних та запланованих інструментів стимулювання науково-технологічної діяльності в США, Німеччині, Фінляндії, Китаї та Росії

Країна	Основні діючі стимулюючі інструменти інноваційного розвитку	Додаткове стимулювання науково-технологічної сфери в умовах світової фінансової кризи
США	<ul style="list-style-type: none"> - пільгове оподаткування венчурних фірм (до 20 %); - не підлягає оподаткуванню юридична форма ризикового капіталу; - відсутній податок на оренду венчурних фірм; - пільговий режим амортизації; - інвестиційний податковий кредит (зменшує податок на прибуток від 6 до 10 % загальної вартості інвестицій в устаткування); - субсидування венчурного бізнесу на розширення ЗЕД 	<p>План Обами передбачає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - податковий кредит на НДДКР зробити на постійній основі; - збільшення державного фінансування науки (від 10 % до 12 %); - податкові знижки для малого інноваційного бізнесу; - ліквідація податку на збільшення ринкової вартості капіталу для малих інноваційно активних компаній; - податкове стимулювання розробки технологій альтернативної енергетики²³

²³ Investing in America's Future. Barack Obama and Joe Biden's Plan for science and innovation. – 2008. – P. 11.

НІМЕЧЧИНА	<ul style="list-style-type: none"> - дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу (на термін до 3-х років); - субсидювання підприємств, що освоюють нову технологію; - дотації малим і середнім підприємствам на інвестування в НДДКР; - страхування кредитів; - прискорена амортизація (30 % вартості майно, що використовується для НДДКР); - пільгові кредити фірмам, що впроваджують ІКТ (до 15 р.) 	<p>Урядова стратегія інтернаціоналізації науки і досліджень передбачає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посилення співпраці у сфері НДДКР; - реалізація інноваційного потенціалу шляхом кооперації підприємств з науковими лабораторіями, університетами; - посилення науково-дослідної співпраці з високорозвиненими країнами; - збільшення витратків федеративного бюджету на НДДКР на 3 млрд євро (до 12 млрд євро)
ФІНЛЯНДІЯ	<ul style="list-style-type: none"> - прискорена амортизація (30 % вартості майно, що використовується для НДДКР); - пряме субсидування (надання грантів) компаніям, що інвестують у проекти «start-up» та венчурний бізнес; - найнижча ставка на прибутковий податок в підприємницькому секторі серед країн ОЕСР (29 %) 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення фінансування професійної освіти і освіти для дорослих (на 14 % більше у 2009 р.), витрат на НДДКР і розвиток нової продукції; - списання виробничих інвестицій у подвійному розмірі у 2009 і 2010 рр.; - державні гарантії придбання банками фінансів, державні капітальні позики банкам, інструменти фінансування діяльності компаній і експорту – загальний ефект 60,5 млрд євро; - стимулювати довгострокові вкладення в інновації, новітню продукцію, послуги і розвиток міжнародної науково-технологічної діяльності компаній

Закінчення табл. 2

Країна	Основні діючі стимулюючі інструменти інноваційного розвитку	Додаткове стимулювання науково-технологічної сфери в умовах світової фінансової кризи
КИТАЙ	<ul style="list-style-type: none"> - пільговий податок на прибуток венчурних підприємств; - податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР; - пільгові кредити венчурним фондам 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення витрат на підтримку малих підприємств, що задіяні в інноваційній діяльності через фінансування з Державного інноваційного фонду. - надають інвестиційним компаніям 150 % знижку на НДДКР витрати, що забезпечили 10 % зростання фінансування НДДКР порівняно з попереднім роком

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ	<ul style="list-style-type: none"> – нова премія з амортизації (10 % у момент постановки устаткування); – прискорена амортизація (відносно майна, що використовується для здійснення інноваційної діяльності); – надання «податкових канікул» на прибутковий податок; – звільнення від ПДВ НДДКР, які виконуються за рахунок бюджету і спеціалізованих фондів та розробки, які відносяться до створення новітньої продукції й технологій; – не підлягає оподатковуванню реалізація (а також передача, виконання, надання для власних потреб) на території РФ виключних прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, програми для ЕОМ, бази даних, топології інтегральних мікросхем, ноу-хау 	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення прямої державної підтримки малого інноваційного бізнесу; – надання бюджетних грантів (субсидій) підприємствам на проведення НДДКР; Стратегія розвитку науки й інновацій у Російській Федерації на період до 2015 р.: – внутрішні витрати на НДДКР підвищуються до 2,5-3,0 % ВВП у 2020 р.; – обсяги й джерела фінансування Стратегії на 2006-2015 (у цінах поточних років) 4052,5 млрд рублів, з них: 2688,3 млрд рублів – кошти федерального бюджету; 257,1 млрд рублів – бюджетів суб'єктів Російської Федерації; 1107,1 млрд рублів – з позабюджетних джерел
---------------------	--	--

Джерело: складено автором на основі бази даних Європейської комісії про інноваційну політику та джерела [1]

Стимулювання науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні

З огляду на зазначене вище, можна чітко констатувати, що Україна повинна обов'язково використати досвід зарубіжних країн, яким вдалося досягнути високих результатів у нарощенні інноваційного потенціалу та підвищити міжнародну конкурентоспроможність своїх економік, незважаючи на кризові явища в світовій економіці, в деяких країнах не зовсім сприятливий інноваційний клімат та на сучасному етапі наслідки світової фінансової кризи. Важливим є те, що для українського суспільства особливий інтерес представляє проблематика стимулювання розвитку науки, новітніх технологій та інновацій, а саме після того, як Україна проголосила модель інноваційного економічного розвитку в 2001 році і стала на шлях впровадження нових ресурсозберігаючих, екологічно чистих, безвідходних технологій у промисловість та сільське господарство. Деякі напрямки та складові зазначеної моделі розвитку країни визначені Стратегією економічного та соціального розвитку Украї-

ни «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки, затвердженою Указом Президента України від 28 квітня 2004 р. № 493/2004 і Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України, затвердженою Постановою Верховної Ради України ще 13 липня 1999 року № 916–XIV²⁴.

Визначений у Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України підхід до реалізації національної інноваційної політики, на жаль, не був забезпечений належними обсягами фінансової підтримки наукових досліджень та технологічних розробок. У той же час у зазначеній вище стратегії велика увага приділяється удосконаленню фінансової моделі стимулювання інноваційної діяльності. В першу чергу в ній наголошується на реалізації комплексу заходів із запровадження конкурсних принципів фінансування НДДКР, впровадження нових форм фінансової підтримки венчурного бізнесу, поступового формування ефективної системи податкового стимулювання інновацій та ін.

Так, починаючи з 1991 року в Україні жодного разу не була реалізована, визначена статтею 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», норма щодо забезпечення державою прямого бюджетного фінансування науково-технологічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % ВВП України. Типова щорічна цифра витрат на науку складала 0,3 % – 0,5 % ВВП, внаслідок чого наука могла відігравати у суспільстві переважно соціокультурну функцію²⁵. Як відомо, економічна функція науки починається з обсягів фінансування більших від 0,9 % ВВП, а критичним значенням вважається 2 % ВВП.

Згідно даним державного комітету статистики України, у 2008 році загальний обсяг витрат на НДДКР збільшився на 1,1 % порівняно з 2007 роком, однак питома вага цих витрат у ВВП становила все ще 0,84 %, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,41 %. Разом з тим, найбільша частка фінансування науково-технологічної діяльності підприємств припадає на їх власні кошти – 60,6 % загального об-

²⁴ Рекомендації парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів».

²⁵ Проект Стратегії інноваційного розвитку України на 2009 – 2018 роки та на період до 2039 року, підготовлений Державним агентством України з інвестицій та інновацій.

сягу витрат (у 2007 році – 73,7 %). У той же час зросла частка кредитів до 33,7 % (18,5 %), прямої державної підтримки – до 2,9 % (1,4 %), фінансування вітчизняними інвесторами – до 1,4 % (0,2 %) ²⁶.

Загалом кардинальна зміна економічної системи в державах колишнього СРСР та непослідовна подальша політика в області податкового законодавства призвели до того, що на сьогодні Україна має одну із найнесприятливіших для ведення бізнесу податкових систем у світі, займаючи 181 місце серед 183 країн світу у рейтингу податкових систем Всесвітнього банку ²⁷. Така ситуація перешкоджає залученню прямих іноземних інвестицій, підриває конкурентоспроможність українських компаній і сприяє збереженню до-сить високої частки тіньового сектору економіки, що досягає, за оцінками експертів, 50 % ВВП ²⁸.

Практика податкового стимулювання науково-технологічної діяльності в Україні характеризується досить низьким використанням групи пільг інвестиційно-інноваційного та соціально-екологічного характеру. В більшості застосовуються інструменти для підтримки та поточного розвитку окремих сфер бізнесу (космічна галузь, авіа- та автомобілебудування, металургія тощо).

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» основні види фінансового стимулювання науки та нових технологій подано в табл. 3. Перераховані нижче стимулюючі інструменти стосуються інноваційних підприємств, у яких частка інноваційної продукції становить не менше 70 % від загальної кількості продукції, або ж тих, що реалізують інноваційні проекти, внесені у Державний реєстр інноваційних проєктів.

Зазначимо також, що іншим Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» передбачено податкові пільги та цільові субсидії на наукові розробки та дослідження технопарків на території країни. В рамках даного закону те-

²⁶ Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України. – 2008. – С. 9-347.

²⁷ Doing Business 2010: Reforming Through Difficult Times. The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington – 2009. – Р. 91.

²⁸ Концепція економічного розвитку України на 2008-2015 рр. // Фонд «ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ». – Квітень 2008. – С. 66.

хнопаркам та їхнім підприємствам-учасникам було надано наступні пільги: суми ПДВ та податку на прибуток зараховувались не до бюджету, а на спеціальні рахунки і потім використовувались на наукову й науково-технічну діяльність; імпорт сировини та обладнання, що не виробляється в Україні, але необхідні для виконання проектів у технопарках, звільнявся від ПДВ та ввізного мита; повне або часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування проектів технологічних парків²⁹.

Таблиця 3

**Основні інструменти фінансової підтримки інноваційної діяльності,
встановлені законодавством України**

Види фінансової підтримки науково-технологічної діяльності	Види пільг при організуванні інноваційної діяльності
<p>1. Повне безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за кошти Державного бюджету України, кошти бюджету Автономної Республіки Крим і кошти місцевих бюджетів.</p> <p>2. Часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування інноваційних проектів за кошти Державного бюджету України, кошти бюджету Автономної Республіки Крим і кошти місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і/або інших суб'єктів інноваційної діяльності.</p> <p>3. Повна або часткова компенсація (за кошти Державного бюджету України, кошти бюджету Автономної Республіки Крим і кошти місцевих бюджетів) відсотків, які сплатили суб'єкти інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів.</p> <p>4. Надання державних гарантій комерційним банкам, які здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів.</p> <p>5. Майнове страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків ві-</p>	<p>1. 50 % податку на прибуток і 50 % податку на додану вартість залишається у розпорядженні підприємства за умов, що виконання інноваційного проекту почнеться не пізніше, ніж через півтора року від дати його державної реєстрації.</p> <p>2. Інноваційним підприємствам дозволяється прискорена амортизація основних фондів і встановлюється щорічна норма прискореної амортизації основних фондів групи III у розмірі 20 %.</p> <p>3. Інноваційні підприємства сплачують земельний податок за ставкою в розмірі 50 % від діючої ставки оподаткування</p>

²⁹ Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>

повідно до Закону України «Про врахування»

Джерело: розроблено автором ³⁰

Хоча перераховані вище стимули й задекларовані та чітко прописані в законах України, проте, на жаль, більшість з них в українській податковій системі повністю не реалізуються. Зазвичай вони обмежуються нормами податкового адміністрування чи бюджетного процесу, а в більшості випадків взагалі ігноруються чи призупиняються дії деяких статей, що стосуються фінансової підтримки розвитку науково-технологічної діяльності.

Можна стверджувати, що задекларовані в Україні стимули в основному є недовірними й недостатніми, що підтверджується низькими рейтингами нашої країни по всіх показниках інноваційного розвитку економіки. Ті інструменти, які існують сьогодні в фінансово-кредитній та податковій системі, нездатні забезпечити необхідну підтримку та стимулювання інноваційної активності для всіх суб'єктів господарювання (а не лише для технопарків). На рис. 3 визначено основні загрози, можливості, сильні та слабкі сторони інноваційного розвитку економіки України, які прямо чи опосередковано впливають на інструменти фінансування та в цілому стимулювання сфери науки, інновацій та проривних технологій.

³⁰ Про інноваційну діяльність: Закон України // Голос України. – 2002. – № 144. – С. 10-15.

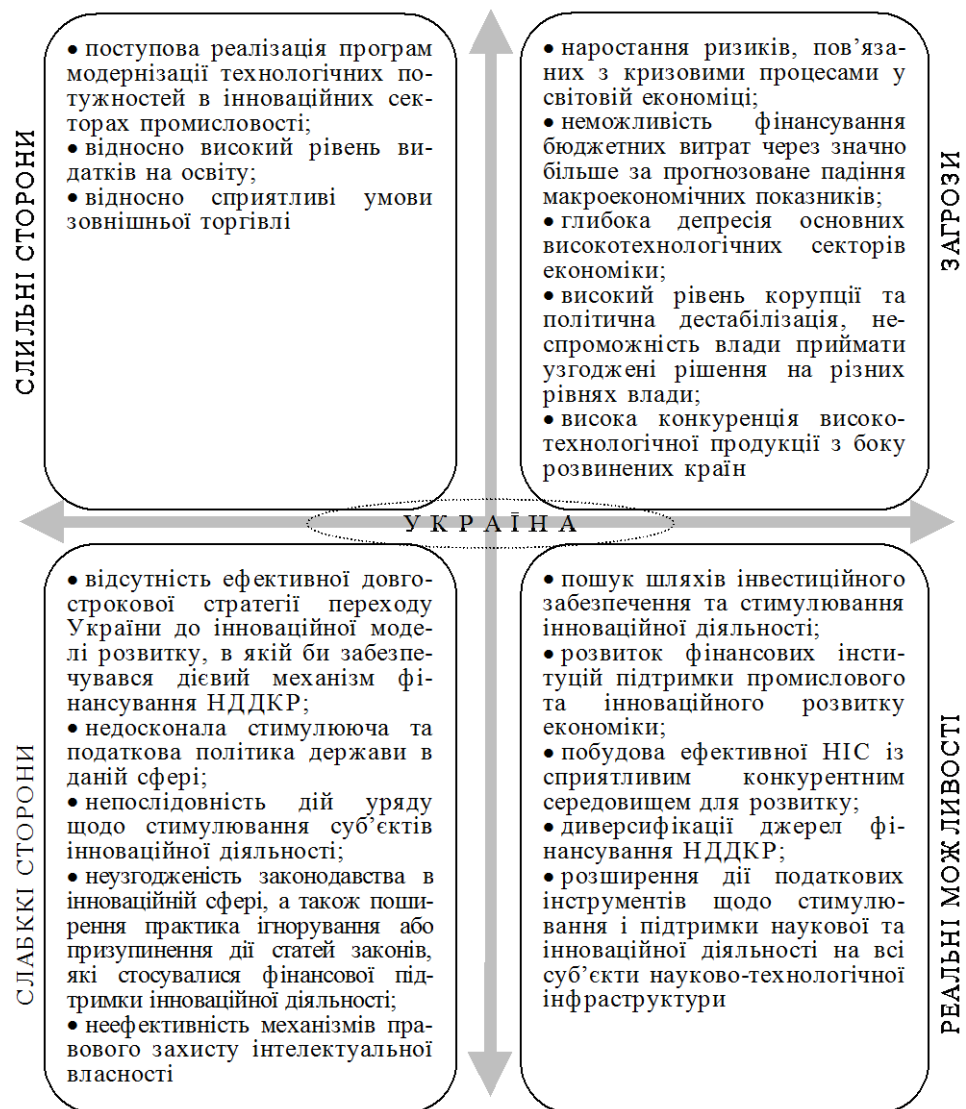

Рис. 3. SWOT аналіз стимулювання інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку економіки України

Джерело: складено автором

Так, можна зробити висновок, що на сьогодні реальних загроз національного масштабу та слабких сторін в інноваційному розвитку української економіки, зокрема щодо підтримки та стимулювання інновацій, є набагато більше, ніж сильних сторін та переваг, проте існують достатньо великі можливості та перспективи

підвищення науково-технологічного рівня України. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки буде неможливе за існуючого рівня інноваційної активності підприємств, для стимулювання якого необхідними є розширення інвестиційних можливостей для реалізації інноваційних проектів, підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

У даному контексті слід зазначити, що однією з провідних установ зі спеціальним статусом, яка має відповідні повноваження щодо стимулювання інноваційної діяльності, є Державне агентство України з інвестицій та інновацій, яке було створено у 2005 році. Це агентство, зокрема, займається наданням субсидій та кредитів на інноваційні проекти. Відомо, що у 2007 році було надано субсидій та кредитів на впровадження передових енергозберігаючих технологій та технологій з виробництва альтернативних джерел палива за рахунок коштів державного бюджету майже на 800 млн грн. Однак, такі обсяги фінансової підтримки розвитку нових технологій все ще є недостатніми в масштабах всієї України.

Висновки

У результаті дослідження широкого спектру теоретичних та аналітичних джерел щодо застосування фінансових інструментів стимулювання науки та технологій у різних країнах світу не можна зробити однозначних висновків про те, практика якої з них є найефективнішою. Зрозумілим є те, що кожна держава, застосовуючи певний набір інструментів підтримки, вирішує свої, нерідко унікальні завдання, спектр яких є дуже широким, проте в більшості випадків спільним все ж таки є пошук раціональної комбінації прямого фінансування та податкових стимулів.

В Україні також необхідно сформувати свою систему ефективних інструментів державного стимулювання інноваційної діяльності, яка на власному історичному та ментальному ґрунті стимулюватиме підприємницькі структури до інноваційного та науково-технологічного розвитку. Уряду слід розробити такі схеми податкових пільг, які створені відповідно до їх промислової

структури, беручи до уваги різні чинники, які включають існуючий обсяг фінансування витрат на технологічну та інноваційну діяльність у рамках національної економіки, встановлену інноваційну культуру, політичні цілі тощо.

Зважаючи на всі спроби підвищити науково-технологічний рівень у країні, сучасне становище інноваційної галузі в Україні все ж таки набагато гірше, ніж у технологічно розвинених країнах. Хоча й існують у країні правові, економічні та організаційні засади інноваційної діяльності в Україні, що регламентуються Конституцією України, низкою різних законів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері, проте українські реалії свідчать про те, що в умовах загострення міжнародної конкуренції вони не є достатніми. Необхідно в першу чергу дотримуватися виконання, повної реалізації та не ігнорування тих законодавчих норм, що стосуються стимулювання науково-технологічної діяльності, поряд із розвитком інноваційної інфраструктури, підтримкою стабільної політико-економічної ситуації в країні та обраного курсу на інноваційний розвиток.

Література

1. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 394.
2. Гальчинський А.С., Геєц В.М., Кінах А.К., Семиноженко А.К. Інноваційна стратегія українських реформ. — К.: Знання України, 2002. — С. 326.
3. Іванов Ю.Б., Тищенко О.М. та ін. Проблеми податкового регулювання і планування податкових платежів: Наукове видання. — Харків: ХНЕУ. — 2006. — С. 240.
4. Климова І.Г. Методи та інструменти фінансово-кредитного механізму державної підтримки інноваційної сфери у країнах з ринковою економікою // Інвестиції: практика та досвід. — № 1. — 2009. — С. 25–27.
5. Марченко О.І. Податкові пільги інвестиційного характеру як засіб стимулювання інноваційної діяльності // Економіка та держава. — № 6. — 2009. — С. 33–36.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. — К.: Держкомстат України, 2008. — С. 9–347.

7. Никифоров А.Є., Диба В.М., Парнюк В.О. Податкове стимулювання інноваційної діяльності // *Фінанси України*. – № 5. – 2009. – С. 78-86.

8. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України. – 2004. – С. 434.

9. Федулова Л. І., Бажал Ю.М. та ін. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: аналіт. матеріали до Парлам. слухань «Стратегія інновац. розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». – К.: Ін-т економіки та прогноз. НАН України, 2009. – С. 196.

10. Asheim B. The Role of Regional Innovation Systems In a Globalizing Economy: comparing knowledge bases and institutional frameworks of Nordic clusters // *Industrial dynamics, innovation and development*. – Elsinore, 2004.

11. Bronwyn H. Hall. Tax Incentives for Innovation in the United States (BHH Draft). Report to the European Union // Nuffield College, Oxford University. – January 2001.

12. Doing Business 2010: Reforming Through Difficult Times. The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington – 2009. – P. 91.

13. Information Economy Report 2009: Trends and Outlook in Turbulent Times. UNITED NATIONS PUBLICATION. – 2009. – P. 153.

14. Investing in America's Future. Barack Obama and Joe Biden's Plan for science and innovation. – 2008. – P. 11.

15. Global R&D Funding Forecast 2010. R&D Magazine. – December 2009. – P. 36.

16. Prüfungen im Bereich Innovationspolitik: China. OECD Publishing. – 2008. – P. 82.

17. Resilience amid turmoil: Benchmarking IT industry competitiveness 2009. Economist Intelligence Unit. – 2009. – P. 31.

18. The Global Competitiveness Report 2009-2010. World Economic Forum, Switzerland. – 2009. – P. 492.

19. The Global Innovation Index Report 2008-2009. INSEAD and the Confederation of Indian Industry. – 2009. – P. 208.

20. The Global Information Technology Report 2008-2009. World Economic Forum and INSEAD. – 2009. – P. 406.

21. Xuedong Ding, Li Jun. Tax Incentive and Innovation in China – <http://www.ceauk.org.uk/2008-conference-papers/Jun-Li-fiscal-policy-and-innovation.doc>

Стаття надійшла до редакції 21.04.2009